

νή αὐτὸς ποὺ τὶς ἀπάγγειλε νὰ μὴν ἀφήσει ἀπογοητευμένο τὸν ἀκροατή.

Στὴν πρώτη πράξη ἐκθέστε τὴν περίπτωσιν στὴ δευτέρῃ συνδέστε τὰ γεγονότα καὶ φροντίστε, ὥστε ἴσαμε τὰ μισὰ τῆς τρίτης, κανεὶς νὰ μὴν μπορεῖ νὰ καταλάβει ποῦ θρίσκειται. Κολακεύετε τὶς ἐπιθυμίες, κι ἀφήνετε τὸν κόσμον κάτι πάντα νὰ καταλαβαίνει, ὅχι ὅμως αὐτὸ ποὺ ἐσεῖς τοῦ προορίζετε. Αὐτὸ, μὴν ἀφήνετε οὔτε νὰ τὸ μαντέψουν ὡς τὴν κατάλληλη ὥρα. Ταιριάζετε προσεχτικὰ τοὺς στίχους ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα: τὰ δεκάστιχα εἶναι καλὰ γιὰ παράπονα, τὸ σονέτο γι' αὐτοὺς ποὺ περιμένουν, οἱ ἐρωτικὲς σχέσεις ζητᾶνε τῆς ρωμάντσας τὰ τετράστιχα ποὺ μὲ τοὺς ὀχτασύλλαβους κερδίζουνε πολὺ γιὰ πράγματα σοβαρὰ τὰ τριστιχα τῆς «ρεδοντίλλιας»⁷. Τὰ πρόσωπα τὰ ρητορικὰ πρὸ πολὺ ἐπιβάλλονται μὲ τὴν ἐπανάληψιν ἢ «ἀναδίπλωσιν» καὶ στὴν ἀρχὴ τῶν στίχων τῆς «Ἀναφορᾶς» τὰ σχετικὰ, μ' ἄλλα λόγια, εἰρωνίες, μεταφορὲς, ἐπιφωνήματα κι ἀποστροφές... Πράγμα καλὸ εἶναι κι ὁ περίγελος τῆς ἀλήθειας, ὅπως ἄλλωστε τὸ ἔκανε ὁ Μιγέλ Σάντσεθ ποὺ τοῦ ἀξίζει ἡ τιμὴ τῆς ἀνακάλυψιν. Πάντα τὴ διαφοροῦμενη κουθέντα τὴ χαίρεται ὁ ἄξεστος, ἀφοῦ νομίζει πὼς μόνον αὐτὸς κατάλαβε τί εἶπαν. Οἱ περιπτώσεις τιμῆς εἶναι οἱ καλύτερες, καθὼς συγκινοῦν βαθιὰ τὸν κόσμον ὅλο, ὅπως κ' οἱ πράξεις οἱ ἐνάρετες γιὰτι ὅλοι ἀγαποῦν τὴν ἀρετὴν τόσο ὥστε θταν ὁ ἠθοποιὸς ποὺ κάνει τὸν προδότη γυρεῦει κάτι ν' ἀγοράσει, κανεὶς δὲν τοῦ πουλάει, κι ὁ κόσμος τραβᾷ μακριὰ θταν τὸν ἀπαντάει. Ὡστόσο στὸ τίμιον πρόσωπον ὅλοι, οἱ πάντες δίνουν, κι ὅλοι τὸ κερνοῦν, ἀκόμα κ' οἱ ἀφέντες τ' ἀγαποῦν καὶ τὸ τιμοῦν, τὸ φιλεῦσιν, τὸ ἐπαινοῦν καὶ τὴν παρέα τοῦ ἀποζητοῦν.

Τέσσερις μονάχα σελίδες νὰ ἔχει ἡ κάθε πράξιν, γιὰτι δώδεκα δέχεται ὁ χρόνος καὶ ἡ ὑπομονὴ ἐκείνων ποὺ ἀκοῦν. Ὅσο γιὰ τὸ μέρος τὸ σατιρικόν, νὰ μὴν εἶναι φανερό καὶ ξεσκεπὸ τὸ ἀστεῖον, μιᾶς ποὺ ξέρουμε ὅτι μὲ νόμον ἀπαγορεύ-

7. Ρεδοντίλλια. Ρεδονδίλλια, τέσσερις ὀχτασύλλαβοι ποὺ μὴν μπορεῖ ὁ Α' μὲ τὸν Δ' καὶ ὁ Β' μὲ τὸν Γ'.

τηκαν γιὰ τούτη τὴν αἰτία οἱ κωμωδίες σ' Ἑλλάδα κ' Ἰταλία. Χτύπα, δίχως ὅμως ἐχθρητα, γιὰτι ἂν τυχὸν προσβέλ- νεις, χειροκρότημα μὴ ζητᾶς, δόξα μὴν περιμένεις.

Ἐτοῦτα πάρτε τα γι' ἀφορισμούς, ὅσοι μὲ τὴν ἀρχαία τέχνη καταγίνεστε, γιὰτι ἄλλο περιθώριον ὁ χρόνος δὲν ἀφήνει. Ὅσο γιὰ τὴν σκηνογραφίαν, ὁ Βιτρόβιος λέει, ἄς εἶναι σὺν τὰ ἔργα τοῦ Βαλέριου Μάξιμου, τοῦ Πέδρο Κρίτινο, ἢ ὅπως μᾶς λέει στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Ὀράτιου καὶ ἄλλοι, τὰ τελάρια ἦταν ζωγραφιστά, καλύβια, παλάτια καὶ μάρμαρα χρωματιστά. Ὅσο γιὰ τὰ ρούχα, θὰ μᾶς ἔλεγε ὁ Χούλιο Πολιούσκ, ἂν εἶν' ἀνάγκη, ἀφοῦ στὴν Ἰσπανίαν τοῦτες οἱ θαρβαρότητες γίνονται σήμερον στὴν κωμωδίαν, μπορεῖ ὁ Τούρκος νὰ βγεῖ μὲ χριστιανοῦ γιακά, κι ὁ Ρωμαῖος, ἀντὶς γι' ἄλλα σκουτιὰ, μ' ἀνασηκωτὰ θρακιά. Ὅμως πιότερον ἀπ' ὅλους θάρβαρος ἐγὼ, ποὺ ἀντίθετα στὴν Τέχνην τολμῶ νὰ δίνω συμβουλὰς κι ἀφήνω τῶν ἄξεστων τὸ ρέμμα νὰ μὲ σέρνει γιὰ νὰ μὲ λέν ἀμόρφωτο σ' Ἰταλία καὶ Γαλλίαν. Ὅμως, τί μπορῶ νὰ κάνω πιά, ἀφοῦ ἔχω κιόλας γραμμένες, μὲ μιὰ ποὺ αὐτὴ τὴ δδομάδα τέλεσα, τετρακόσιες ὀγδόοντα τρεῖς κωμωδίες; Γιατί, χώρια ἀπὸ ἐξῆ, ὅλες οἱ ὑπόλοιπες ἔχουνε βαριά στὴν Τέχνην ἀμαρτήσιν. Τέλος ὑποστηρίζω ὅτι ἔχω γραμμένο, καὶ ξέρω πὼς ἂν ἦταν ἐτοῦτες καλές, σύμφωνα μὲ τῆς τέχνης τὸ σκοπὸν, δὲν ἦθελε ν' ἀρέσουν στὸ λαόν.

Ἐγὼ εἶναι ἡ κωμωδία, ὁ καθρέπτης τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ ποιά καλὰ στὸ νέο καὶ ποιά στὸ γέρον φέρνει γιὰτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λεπτὸ πνεῦμα καὶ τὸν πεταχτὸ λόγον, ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη καὶ τὸ γνησιότερον εἶδος εὐγλωττίας γυρεῦει τί θαρυσήμαντα ἀνάμεσα στὰ σκέρτσα ἀπαντοῦν καὶ τί, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀνάμικτα μὲ εὐχάριστα ἀστεῖα, σοβαρὰ πόσον εἶναι κατεργάρηδες οἱ δοῦλοι καὶ πόσον ἀτιμὴν πάντα, γεμάτη καὶ μὲ ἀπάτη καὶ μὲ κάθε εἶδος πονηριά, ἢ γυναίκα πόσον ἀξιολύπητος, κακότυχος, κουτὸς καὶ ἀδέξιος ὁ ἐρωμένος πόσον μὲ τὴ θία πάνε μπροστὰ, ὅσα νομίζεις πὼς ἀρχίσανε καλὰ».

Ἄκου προσεχτικὰ, μὴ συζητᾶς γιὰ τέχνην κ' ἔγνωια σου. Πράγματα τέτοια γιὰ τὴν κωμωδίαν θὰ βρεθοῦν. ὥστε ἀπ' αὐτὴν τὰ πάντα θὰ μαθαίνουσι ὅσοι θὰ βλέπουσι καὶ θ' ἀκοῦν.